

НАШ ЈЕЗИК

Књига XLVI

Св. 1–2 (2015)

САДРЖАЈ

Чланци

Граматика и лексика

- О 'конјунктиву' и 'трансјунктиву' (ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ) 1–16
- Типологија речника српског језика II (Лингвистички параметри) (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ) 17–33
- Редупликација глаголског префикса *по-* у српском језику (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ) 35–50
- Студије српског језика у иностранству
- Преглед изучавања српског језика у Белорусији (МИКИТА В. СУПРУНЧУК, ЉУДМИЛА В. ЛЕОНОВА) 51–62

Прикази

- Толковен речник на македонскиот јазик* (ДАРИНКА С. ГОРТАН ПРЕМК) 63–66
- Јасна Влајић Поповић, *Речиие речи: од земље до неба* (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ) 67–70
- Марина Николић, *Катџорија сџејена у српском језику: сложенa реченица* (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ) 71–74
- Зборник радова са VI научног скупа младих филолога Србије *Савремена ироучавања језика и књижевности VI/1* (МАРИЈАНА Р. БОГДАНОВИЋ) 75–79

Прилози

Одлуке Одбора за стандардизацију српског језика	
Нова српска граматика с наглашеним нормативним приступом	81–84
Поводом конструкције <i>za</i> + инфинитив у српском језику	85–87
Упутство за припрему рукописа за штампу	89–95

УДК 811.163.41'374

ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ
(Институт за српски језик САНУ,
Београд)*

Оригинални научни рад
Примљен 25. марта 2015. г.
Прихваћено 28. маја 2015. г.

ТИПОЛОГИЈА РЕЧНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА II (ЛИНГВИСТИЧКИ ПАРАМЕТРИ)**

Главни циљ овога рада јесте инвентаризација различитих типова речника српског језика који у овом тренутку постоје. Наведено је осам лингвистичких параметара: број језика, временска димензија, порекло лексике, редослед представљања лексичког материјала, обим речника, исцрпност речничког чланка, извори, професионалност. Наведени лингвистички параметри нису хијерархизовани. Списак речника наведен у овом раду показује да је српска лексикографија веома развијена, богата и озбиљна. Ипак, пред њом је још много посла.

Кључне речи: лексикографија, српски језик, типологија, типологијација, лингвистички параметри.

I Уводне напомене

Главни циљ ове типологије јесте инвентаризација различитих типова речника српског језика који у овом тренутку постоје. Она ће делимично показати шта све имамо, као и шта још увек немамо. За исцрпно представљање свих типова, подтипова и врста речника неопходна је монографија.

---

* djordje.otasevic@isj.sanu.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру пројекта *Опис и стандардизација савременог српског језика* (178021), који у целини финансира Министарство за просвету, науку и технолошки развој Републике Србије.

Број лингвистичких параметара на основу којих се може вршити типологизација речника веома је велики. Њихов број је овде редукован. Наведени лингвистички параметри нису хијерархизовани.

II Лингвистички параметри

1. Број језика¹

1.1. Једнојезични речници

Ови речници представљају и тумаче лексичке јединице српског језика коришћењем језичких средстава српског језика. Најважнији једнојезични речници су описни речници. Израда великог описног речника у многим земљама сматра се за један од главних задатака националне и државне језичке политике². У називима описних речника обично изостаје спецификовање врсте речника, односно параметар. Гринев-Гриневић (2009: 191) назива то „нултом маркираношћу“. То се сматра уобичајеним. Код обратних речника, на пример, увек се наводи да је то обратни (обрнути, инверзни, а *tergo*) речник.

Тренутно постоје следећи једнојезични речници српског језика: општи описни речник, терминолошки речник, речник граматичких форми, речник синонима, речник разговорне лексике, речник жаргона, речник табуизиране лексике, речник језичких недоумица, школски речник, семантичко-деривациони речник, речник скраћеница, правописни речник, обратни речник, тематски (систематски) речник, асоцијативни речник, обратни асоцијативни речник, речник рима, етимолошки речник, историјски речник, речник језика писаца,

---

¹ Број језика као један од параметара за типологизацију речника наводи се у бројним типологијама, и нашим и страним. Исто је и са следећа четири параметра наведена у овом раду (не и с три последња) па се овде неће указивати на све те радове. Делимичан преглед постојећих типологија дат је у првом делу овога рада (Оташевић 2014: 29–48).

² Предлог да се почне рад на речнику српског језика дао је поводом стогодишњице рођења Вука Караџића председник Српске краљевске академије Стојан Новаковић на скупу 10. септембра 1888. године, а у посланици под насловом *Српска краљевска академија и нејовање језика српског*: „Иоле књижеван читалац знаће, како се већ са самом Академијом, са самим тако рећи њеним именом спаја мисао о обради језика, о речнику, о уздигнућу језика на виши научни и књижевни значај. То је врло природно. Академије су обично представнице и средишта науке. Језик је и средина и средство свеколике друштвености, просвете и науке у сваком народу. Језиком као ваздухом живи сав и друштвени и умствени покрет народни.“

речник језика појединих дела, фреквенцијски речник, речник-минимум, сликовни речник³, речник граматичке колокабилности речи, речник епитета, синтаксички речник, речник страних речи, фразеолошки речник, паремиолошки речник, речник нових речи, речник архаизама, дијалекатски речник, варијантски речник, речник дечјег језика, ономастички речник, речник властитих имена, речник презимена, речник надимака, речник етника, речник етнонима, речник топонима, речник микропонима, речник хидронима, слоговни речник, речник палиндрома, енигматски речник (према броју слова), обратни енигматски речник.

Овај списак је услован. Полази се од уобичајених назива за речнике, при чему се као најважнија узима само једна од димензија, иако су многи од њих комплексни. Речник САНУ⁴, на пример, не сврстава се у фразеолошке речнике мада је фразеологија српског језика у њему представљена боље него у било којем другом речнику, рачунајући и оне који у своме називу имају придев *фразеолошки*. Нису сви побројани речници засебне публикације. Наведени су само „лингвистички“ речници због чега су изостављени речници афоризама, цитата и изрека⁵, речници књижевних јунака, речници антипословица, синтагматски речници, речници „нових номинатива“, речници симбола и др.

1.2. Вишејезични речници

Огромна већина вишејезичних речника су двојезични речници. Ови речници чине највећи део речника српског језика. Ако се имају у виду и тиражи ових речника, а они су, по правилу, далеко већи него тиражи готово свих осталих речника⁶, нема никакве сумње да

---

³ Међу лингвистима нема сагласности о томе да ли сликовни речници спадају у једнојезичне речнике пошто је слике могуће сматрати за посебан језик, односно знаковни систем.

⁴ *Речник српскохрватској књижевној и народној језика*, I–XIX, Београд: Институт за српски језик САНУ, 1959–.

⁵ Међу лингвистима нема сагласности о томе да ли речници афоризама, пословица и изрека, те речници антипословица уопште спадају у речнике.

⁶ Двојезични речници Бранислава Грујића (који се, иначе, сматрају за некавалитетне речнике с бројним недостацима) имали су десетине издања. *Rečnik englesko-srpskohrvatski srpskohrvatsko engleski : sa kratkom gramatikom engleskog jezika = Dictionary english-serbocroatian, serbocroatian-english :*

су међу изворним говорницима српског језика они најприсутнија лексикографска издања. До сада је објављен велики број општих српско-руских, руско-српских, српско-енглеских, енглеско-српских, српско-француских, француско-српских, српско-немачких и немачко-српских речника.

Нешто је мање српско-италијанских и италијанско-српских речника те српско-шпанских и шпанско-српских речника.

Урађени су и речници српског и већине словенских језика – бугарског, македонског, пољског, словачког, словеначког, украјинског, чешког. Речници старословенског језика, малог обима, налазе се на крају читанки и граматика овог језика.

Радомир Б. Алексић, *Читанка старословенског језика с речником*, Београд: Научна књига, 1950.

Петар Ђорђевић, *Старословенски језик*, Београд: БИГЗ, s.a.

Света Николић, *Старословенски језик*, Београд: Научна књига, 1980.

Речник црквенословенског језика Саве Петковића објављен је 1935. године у Сремским Карловцима на 352 стране. Пред завршетком је и рад на *Кашупско-српском речнику*⁷ Душана Владислава Пажђерског (в. Пажђерски 2014: 214–231).

Велика пажња поклања се језицима националних мањина.

Laslo Molnar Čikoš, *Srpsko-mađarski rečnik*, Београд: Agencija Matić, 2007.

Jovana Jerković, Radovan Perinac (ur.), *Minimalni rečnik srpsko-hrvatskog jezika : srpskohrvatsko-rumunski* [prevod na rumunski jezik Lucretia Raichici], Novi Sad: Zavod za izdavanje udžbenika, 1990.

Gelena Medeši, Pavlina Sabadoš (ur.), *Minimalni slovník ruskogo jazika : rusko-serbskogorvatski*, Novi Sad: Zavod za izdavanje udžbenika, 1989.

Emil Novák, *Srbochorvátско-slovenský a slovensko-srbochorvátsky slovník*, Bratsilava – Novi Sad: Slovenské pedagogické nakladatelstvo – Obzor, 1991.

Последњих двадесетак година појавили су се и речници српског и многих код нас мање познатих језика.

Danijela Stepanov, *Norveško-srpski, srpsko-norveški rečnik*, Zemun: JRJ, 2014.

---

with a short grammar of english language до 1985. године имао је 38 издања. Многа од њих штампана су у више од десет хиљада примерака.

⁷ Међу лингвистима нема сагласности о томе да ли је кашупски засебан језик или дијалекат пољског језика.

Hiroši Jamasaki-Vukelić, *Japansko-srpski srpsko-japanski rečnik : sa kratkom gramatikom japanskog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike, 2014.

Jelica Novaković-Lopušina, *Basiswoordenboek Nederlands-Servokroatisch = Nizozemsko-srpskohrvatski bazični rečnik*, Beograd: Tokreksin, 1993.

Drita Tutunović, *Diksionario ladino serbo*, Beograd: Nova, 1992.

До сада су урађени општи двојезични речници српског и следећих језика: албанског, арапског, бугарског, волапика, грчког (старогрчког и новогрчког), енглеског, есперанта, данског, италијанског, јапанског, кинеског, ладина, латинског, мађарског, македонског, немачког, норвешког, персијског, пољског, португалског, ромског, румунског, русинског, руског, словачког, словеначког, старословенског, турског, украјинског, француског, хебрејског, холандског, чешког, шведског, шпанског.

Међу специјализованим речницима⁸ највише је речника српског у комбинацији с руским, енглеским, немачким и француским језиком. Покривен је веома велики број стручних терминологија (агрономија, агрометеорологија, банкарство, библиотекарство, биологија, бродоградња, ваздухопловство, војска, гастрономија, геологија, грађевинарство, друмски саобраћај, економија, електроника, електротехника, железница, информационе технологије, историја, ласерска техника, лингвистика, машинство, медицина, нафта, педагогија, политика, поморство, право, рачуноводство, рударство, статика, статистика, стоматологија, сточарство, теологија, туризам, финансије, хемија, штампарство...). Постоје и речници синонима, антонима, паронима (лажних парова), жаргона, фразеологизама.

Ксенија Кончаревић, Милан Радовановић, *Руско-српски и српско-руски ѿеолошки речник = Русско-сербский и сербско-русский богословский словарь*, Beograd: Службени гласник, 2012.

Slobodan Tankosić, *Rečnik laserske tehnike : englesko-srpskohrvatski srpskohrvatsko-engleski : 17000 terminoloških jedinica*, Beograd: Privredni pregled, 1989.

Aleksandar Jovanović, *Francusko-srpskohrvatski rečnik privrednih, komercijalnih, finansiskih, političkih i pravnih izraza*, Beograd: Savremena administracija, 1958.

За језике националних мањина урађено је десетак специјализованих речника (археологија, биологија, географија, историја, математика, право, самоуправљање, техничко образовање, физика, хеми-

---

⁸ Термин *специјализовани речници* у металексикографској литератури користи се у различитим значењима.

ја...), обично мањег обима. Овакви термилошки речници објављивани су и у Србији, односно Југославији, и у матичним земљама.

Rečnik samoupravnih i drugih društveno-političkih termina i izraza : srpskohrvatsko-rumunski = Dicționar de termeni și expresii din domeniul autoconducerii și de alt ordin social-politic : sârbocroat-român / [sastavljači srpskohrvatskog dela rečnika Aurel Berlovan ... et al.]. Novi Sad: Udruženje naučnih i stručnih prevodilaca Vojvodine – Sekretarijat za zakonodavstvo Skupštine SAP Vojvodine i Izvršnog veća Skupštine SAP Vojvodine = Asociația traducătorilor științifici și de specialitate din Voivodina – Secretariatul pentru legislație al Adunării P.S.A. Voivodina și al Consiliului Executiv al Adunării P.S.A. Voivodina, 1979.

Gyula Sabo, *Terminologija računa i geometrije za opće škole sa srpskohrvatskim nastavnim jezikom*, Budapest: Tankonykiado, 1962.

Đura Varga, *Hemija Slovník terminov serbskogorvatsko-ruski i rusko-serbskogorvatski*, Novi Sad: Pokrajinski zavod za izdavanje udžbenika, 1969.

Hajrulah Gorani, *Rečnik privrednih termina i izraza srpskohrvatsko-albanski*, Priština: Albanološki institut, 1986.

За остале језике број оваквих речника је знатно мањи.

Carmen de Vegas Spaloković, *Business rečnik: špansko-srpski : srpsko-španski*, Beograd: Žarko Albulj, 1997.

Josip Zupanić, Ljudevit Sekereši, *Mala železnička terminologija : esperanto-srpskohrvatski : srpskohrvatski-esperanto = Fervoja terminareto : esperanta-serbokroata : serbokroata-esperanta*, Beograd: Savez železničara esperantista Jugoslavije, 1971.

До сада су урађени специјализовани двојезични речници српског и следећих језика: албанског, бугарског, грчког (старогрчког и новогрчког), енглеског, есперанта, италијанског, латинског, мађарског, македонског, немачког, пољског, румунског, русинског, руског, словачког, словеначког, турског, француског, чешког, шпанског.

Општих речника који садрже три или више језика⁹ до сада је објављено око шездесет.

Grigorije Lazić, *Rečnik srpsko-nemačko-latinski*, Beograd: Društvo srpske slovesnosti, 1849.

Франтишек Миклошич (ур.): *Краткий словарь шести славянских языков*, Ст. Петербург: Волф, 1885.

---

⁹ У постојећим типологијама речника подела према броју језика обично је трочлана: једнојезични – двојезични – вишејезични речници.

Rječnik srpskohrvatsko-češko-poljski; češko-poljsko-srpskohrvatski i poljsko-srpskohrvatski-češki, Zagreb: Savez slavenskih štedionica, 1937.

Ignac Horovic, *Šestojezični rečnik srpskohrvatski-engleski-nemački-francuski-mađarski*, Subotica: autorsko izdanje, 1953.

Henri Goursau, *Evropski rečnik*, Beograd: Narodna knjiga – Alfa, 1998.

Специјализовани речници који садрже три или више језика неупоредиво су бројнији. Већина њих садржи стручне термине (агрономија, архиварство, архитектура, банкарство, библиотекарство, ботаника, ваздухопловство, војска, гастрономија, геодезија, геологија, грађевинарство, демографија, економија, електротехника, железница, зоологија, издаваштво, информационе технологије, лов и риболов, лингвистика, математика, машинство, медицина, метеорологија, музеологија, музика, навигација, нафта, педагогија, позориште, политика, поморство, право, рударство, статика, статистика, стоматологија, сточарство, текстил и кожа, теологија, туризам, филм, финансије, хемија, шах, штампарство, шумарство...).

Nikola Radošević (ur.), *Višejezični geodetski rečnik : osmojezično izdanje*, Beograd: Savez geodetskih inženjera i geometara Jugoslavije, 1980.

Y. Averbakh, *Mali šahovski rečnik = Small Chess Dictionary = Kleines Schachwörterbuch = Pequeño diccionario de ajedrez = Petit dictionnaire des echecs = Малый шахматный словарь*, Beograd: Šahovski informator, 1988.

Petar Petrović (ur.), *Uporedni rečnik vojnih pojmova : srpskohrvatski, makedonski, slovenački, albanski, mađarski*, Beograd: Vojnoizdavački zavod, 1982.

1.3. Описно-преводни речници

У овим речницима обједињени су описни и преводни речници, односно једнојезични и вишејезични речници. Овде су наведени као посебан тип иако се могу сматрати и врстом вишејезичних речника (пошто садрже више од једног језика).

Постоје два основна типа ових речника – у једнима се комбинују преводни и описни речнички чланци, у другима се у оквиру истог чланка комбинују дескрипција и превод.

Вуков Рјечник из 1818. године пример је за први тип описно-преводних речника¹⁰.

Постоји више врста речника који у оквиру истог речничког чланка комбинују дескрипцију и превод.

1) одредница на српском језику, семантичка дефиниција на српском, превод одреднице на страни језик или језике.

Rikard Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva na 8 jezika : hrvatsko-srpski, latinski, ruski, njemački, engleski, francuski, talijanski, španjolski, I, A–O*, Zagreb: Matica hrvatska, 1969.

Rikard Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva na 8 jezika : hrvatsko-srpski, latinski, ruski, njemački, engleski, francuski, talijanski, španjolski, II, P–Ž*, Zagreb: Matica hrvatska, 1969.

2) одредница на страном језику, семантичка дефиниција на српском, превод одреднице на српски језик.

P. G. Read, *Gemološki rečnik*, prevod s engleskog Danka Savić, Beograd: Srpsko gemološko društvo, 1998.

Vera Tasić, Ivan Bauer, *Rečnik kompjuterskih termina*, Beograd: Mikro knjiga, 2003⁵.

Microsoft Računarski rečnik : Prevod petog izdanja, prevod: Danica Kovačević, Dejan Živković, Beograd: CET Computer Equipment and Trade, 2003.

3) одредница на страном језику, семантичка дефиниција на истом страном језику, превод семантичке дефиниције (али не и одреднице) на српски језик.

A. Zaid, H. G. Hughes, E. Porceddu, F. Nicholas, *Biotehnoški rečnik za hranu i poljoprivredu : Obnovljeno i prošireno izdanje rečnika Biotehnologije i genetičkog inženjeringa*, prevod M. Plavšić, T. Čobić, S. Stojanović, Beograd: Partenon, 2007.

4) одредница на страном језику, семантичка дефиниција на истом страном језику, превод семантичке дефиниције и одреднице на српски језик.

Prof. Nikola Brkić, prof. dr. Pribislav Marinković, *Rečnik političke ekonomije : sa objašnjenjima važnijih pojmova i kategorija : italijansko – srpskohrvatski i srpskohrvatsko – italijanski = Dizionario di economia politica : con la spiegazione delle nozioni e categorie più importanti : ita-*

---

¹⁰ У овом речнику речнички чланци су разноврсни. У неким од њих се уз превод на немачки и латински јављају и елементи дескрипције.

*liano – serbocroato e serbocroato – italiano*¹¹, Београд: Научна књига, 1984.

2. Временска димензија

Историјски речници обухватају лексикку одређеног временског периода, који је претходио времену објављивања речника.

Ђуро Даничић, *Рјечник из књижевних сѣларина српских*, Београд, 1863–64.

Крајџки славено-српски речник (израдио М. М.), Београд: Штампарија код просвете, 1896.

Речници савременог језика¹² обухватају лексикку актуелну у време објављивања речника. Највећи број двојезичних речника овде спада, као и већина специјалних једнојезичних речника. Велики двојезични речници обично садрже и један број архаичних речи. Иако општи дескриптивни речници српског језика садрже и архаичну лексикку, Речник САНУ нарочито, обично се сматрају за речнике савременог језика. Изузетак је *Рјечник хрватскоја или српскоја језика* (Загреб: ЈАЗУ, 1880–1976).

Речници архаизама обухватају лексикку која се у време објављивања речника више не користи.

Симо Ц. Ћирковић, *Речник архаизама (или, Речи изобичајене у српском језику)*, Београд: Народна књига – Алфа, 2006.

Рјечник архаизама, http://sr.wiktionary.org/sr/Рјечник_архаизама.

Речник архаизама, сѣраних и мање ѿзнајџих речи, <http://www.poreklo.rs/2013/11/05/recnik-arhaizama-stranih-manje-poznatih-reci-izraza/>

Речници неологизама обухватају лексикку која се у тренутку објављивања речника осећа као нова или се у српском језику појавила у новије време.

Јован Ћирилов, *Реџник нових реџи : реџи, изрази и знаџенја настали у српскохрватском језику после другог свџетског рата*, Београд: Народна књига, 1982.

---

¹¹ У овом речнику семантиџка дефиниџија термина наведена је само уз мањи број одредница.

¹² Термин *савремени српски језик* најчешће обухвата период од Вука Карацића до данас, мада неки лингвисти сматрају да је он знатно краћи (на пример, од краја Другог свџетског рата).

Иван Клајн, *Речник нових речи*, Нови Сад: Матица српска, 1992.

Violeta Stojičić, *Englesko-srpski rečnik novih reči*, Novi Sad: Zmaj, 2006.

3. Порекло лексике

Речници страних речи садрже лексику страног порекла, у целини или за поједине језике. Највећи број њих обухвата лексику страног порекла у целини. До сада је објављено педесетак ових речника, различитог обима и квалитета.

Речник сѝраних речи, које се уѝоѝребљавају у ѝовору, у новинама, ѝовременим сѝисима и књѝама објашњен онима, који ѝе речи не разуму, Панчево: Књижара Браће Јовановића, 1875.

Јован Грчић, *Речник сѝраних речи које се јављају у нас ѝе их ваља разумѝи а ѝонешѝо их се и клонѝѝи*, Нови Сад: Издање и штампа браће М. Поповића, 1904.

Веселин Ђисаловић, *Речник сѝраних речи у срѝском језику*, Нови Сад: Издање књижаре и штампарије Учитељског деоничарског друштва Натошевић, 1914.

Веселин Ђисаловић, *Цѝјни речник ѝуђуђих речи и израза*, Нови Сад: Хирченхаузер и Пилишер, 1921.

Мита Лукић, Драгољуб П. Обрадовић, *Речник сѝраних речи и израза*, Београд: Геца Кон, 1928.

Иван Клајн, Милан Шипка: *Велики речник сѝраних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј, 2006.

Далеко најтиражнији једнојезични речник српског језика до сада, вероватно и најпознатији међу нелингвистима, јесте *Лексикон сѝраних речи и израза* Милана Вујаклије¹³.

Речници страних речи који садрже лексику пореклом из појединих језика знатно су малобројнији.

Luka Marinković, *Vocabulaire des mots persans, arabes et turcs introduits dans la langue serbe*, Berlin, 1881–1882.

Tumač turskim, arapskim i persijskim riječima koje narod u Bosni i Hercegovini upotrebljuje, Sarajevo: Spindler-Loeschner, 1895.

Драгиша Лапчевић, *Занатѝски и ѝрѝовачки речник ѝѝурских и истѝочних речи*, Београд, 1928.

---

¹³ Прво издање овог речника објављено је 1936. у два тома. После Другог светског рата, од 1954. године, објављује се као једнотомник. До сада је продат у више од пола милиона примерака.

A. Stanojević, *Zbirka nemačkih reči u srpskom jeziku*, 1952.

Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku*, Sarajevo: Svjetlost, 1965.

Пореклом лексике која се, бар непосредно, не осећа као страна баве се етимолошки речници.

Vojin Gligić, *Etimološki botanički rečnik*, Sarajevo: Veselin Mašleša, 1954.

Милорад Шијак, *Дендролошки етимолошки речник*, Београд: Шумарски факултет, 1995.

Александар Лома (ур.), *Етимолошки речник српског језика, Св. 1, А*, Београд: Институт за српски језик САНУ – САНУ, 2003.

Александар Лома (ур.), *Етимолошки речник српског језика, Св. 3, Бе-Еј*, Београд: Институт за српски језик САНУ – САНУ, 2008.

4. Редослед представљања лексичког материјала

Редослед представљања лексичког материјала може бити алфаветски и гнездовни.

У огромној већини речника лексички материјал је представљен алфаветски, и то од првог слова у речи према њеном крају. Код обратних (обрнутих, инверзних, а *tergo*) речника лексеме су алфабетизациране идући по редоследу слова од краја према почетку речи¹⁴. Обратни речници су малобројни.

Josip Matešić, *Rückläufiges Wörterbuch des Serbokroatischen*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1965–1967.

Мирослав Николић, *Обратни речник српског језика*, Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Матица српска – Палчић, 2000.

Danko Šipka, *Obratni enigmatski glosar, Dio 1, Osnovni oblici*, Beograd: Alma, 2002.

Danko Šipka, *Obratni glosar, 1, A – udešavati*, Beograd: Alma, 2006.

Danko Šipka, *Obratni glosar, 2, rešavati – gruž*, Beograd: Alma, 2006.

---

¹⁴ Код *Обратној асоцијативној речника* (Рајна Драгићевић, Предраг Пипер, Марија Стефановић, *Обратни асоцијативни речник српског језика, Део 2, Од реакције ка стимулусу*, Београд: Београдска књига – Службени гласник, 2011) „инверзност“ се огледа у постављању реакција на стимулусе као одредница.

Гнездовно представљање лексичког материјала карактеристично је за тематске (систематске) речнике.

Р. Јовановић, *Системајски речник српскохрватској језика*, [Б. м.: б. и., б. г. /1938/].

Ранко Јовановић, Лаза Атанацковић, *Системајски речник српскохрватској језика*, Нови Сад: Матица српска, 1980.

5. Обим речника

Према исцрпности представљања лексике, односно обиму речнике српског језика могуће је поделити на академијске речнике, речнике великог обима, речнике средњег обима, речнике малог обима, цепне речнике и минијатурне речнике. Ова подела је првенствено заснована на броју одредница, али је тешко прецизирати о којим се бројевима ради јер речник није прост збир одредница. Од значаја је и исцрпност речничког чланка.

Лексику српског језика најисцрпније представља Речник САНУ, који спада у академијске речнике. У досадашњих деветнаест томова обрађене су 232.000 одредница. Када цео речник буде објављен, процењује се да ће у њему бити више од пола милиона одредница.

У речницима великог обима мање је застарелих и дијалекатских лексичких јединица него у академијском речнику.

Речник српскохрватској књижевној језика, I–VI, Нови Сад: Матица српска, 1969–1976.

Svetomir Ristić, Jovan Kangrga, *Enciklopedijski nemačko-srpsko-hrvatski rečnik : sa srpskohrvatskom fonetskom oznakom izgovora književnoga nemačkog jezika*, T. 1, A–K, T. 2, L–Z, Beograd–München: Prosveta – M. Hueber, 1963.

Данко Шипка, *Велики енглески-српски речник*, Нови Сад: Прометеј, 2014.

Речници средњег обима садрже првенствено лексику стандардног језика.

Др. Лујо Бакотић, *Речник српскохрватској књижевној језика*, Београд: Л. Бакотић, 1936.

Morton Benson, *Englesko-srpskohrvatski rečnik*, Beograd: Prosveta, 1978.

Речници малог обима ограничавају се углавном на фреквентнију стандардну лексику и чешћа значења вишезначних речи.

Radivoj Č. Dinić, *Rečnik stranih reči i izraza*, Sarajevo: Svjetlost, 1963.

Bogoljub Stanković, *Školski rusko-srpski rečnik : (srednji nivo učenja)*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1998.

Цепни речници садрже најфреквентнију лексику и најчешћа значења. Обично су цепног (Бб) формата или мањи.

Srdan Glišović, *Norveško-srpski srpsko-norveški džepni rečnik = Norsk-serbisk serbisk-norsk lommeordbok*, Niš: Narodni univerzitet „Pavle Stojković“, Centar za strane jezike, 2001.

Petros Daskalidis, *Džepni srpsko grčki rečnik*, Beograd: Pirlg–Svjetlost-B.

Међу минијатурним речницима најбројнији су анексни речници. Ако се ради о засебној публикацији, то су речници намењени туристима, изузетно малих димензија.

Nikša Stipčević, *Italijansko srpskohrvatski rečnik = Vocabulario italiano serbocroato : 10.000 reči*¹⁵, Novi Sad: Izdavačko preduzeće Matice srpske, 1969.

Nikša Stipčević, *Srpskohrvatsko italijanski rečnik = Vocabulario serbocroato italiano: 10.000 reči*, Novi Sad: Izdavačko preduzeće Matice srpske, 1969.

6. Исцрпност речничког чланка

У постојећим речницима српског језика исцрпност речничког чланка је веома различита. Негде је речнички чланак крајње сиромашан, другде – веома развијен и исцрпан.

Општи дескриптивни речници, по правилу, имају исцрпнији речнички чланак од других врста речника. Речнички чланак у речницима Луја Бакотића¹⁶ и Милоша Московљевића¹⁷ сиромашнији је него у шестотомнику Матице српске¹⁸ и њеном једнотомнику¹⁹. Најис-

---

¹⁵ Ово је по димензијама (7 x 5 цм, што је приближно величини кутије шибица) најмањи функционални речник српског језика објављен у великом тиражу.

¹⁶ Др. Лујо Бакотић, *Речник српскохрватској књижевној језика*, Београд: Л. Бакотић, 1936.

¹⁷ Др Милош С. Московљевић, *Речник савременој српској књижевној језика с језичким савешником*, Београд: Гутенбергова галаксија, 2000 /ре-принт издања из 1966/.

¹⁸ *Речник српскохрватској књижевној језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска, 1969–1976.

¹⁹ *Речник српској језика*, Нови Сад: Матица српска.

црпнији речнички чланак, не само међу општим описним речницима, има Речник САНУ.

Двојезични речници малог обима често имају крајње сиромашан речнички чланак. Понекад се састоји само од одредничке речи и превода, те ознаке рода именица (за остале врсте речи нема никаквих ознака).

Zoja Stojanović, Ivona Stojanović, *Džepni špansko-srpski rečnik*, Beograd: Pirg–Svjetlost-B, 1995.

На супротном крају налазе се двојезични речници Данка Шипке.

Danko Šipka, *SerboCroatian-English Colloquial Dictionary : An Exercise in Cross-cultural Cognitive Linguistics*, Springfield: Dunwoody Press, 2000.

Данко Шипка, *Велики српско-енглески речник*, Нови Сад: Прометеј, 2014.

Речнички чланак у његовом *Великом српско-енглеском речнику* веома је исцрпан. Одредничка реч је акцендована, након чега следи граматичка етикета. Вишеструки еквиваленти разграничавају се напоменама унутар угластих заграда, које говорнику L1 дају упутство у којој ситуацији треба користити који еквивалент. Хомоними се одбројчавају уз функционалне речи, док се унутар витичастих заграда дају примери и њихов превод. Фраземи се наводе у доњем делу речничког чланка, а приписује им се исти број као и значењу којем припадају, уколико такво значење постоји. Синоними, антоними и друге повезане речи наводе се на крају речничког чланка. Употребне етикете дају се унутар шиљатих заграда, док се додатне напомене за говорнике L2 дају унутар косих црта итд.

7. Извори

Према изворима речници се деле у две групе:

1) речници чија је грађа ексцерпирана првенствено из различитих текстова (књижевна дела, дневни листови и часописи, научно-популарна дела, уџбеници и сл.);

2) речници чија је грађа ексцерпирана првенствено или искључиво из објављених речника, наших и страних.

Речници засновани на реалној грађи пружају далеко тачнију слику српске лексике. Грађа за Речник САНУ броји више од шест милиона картица. *Лексикон страних речи и израза* Милана Вујаклије, поготово његово прво издање, пример је за другу групу речника.

Многе речи наведене у њему представљају посрбљене облике немачких и француских речи, ексцерпираних из немачких и француских речника, које, највероватније, нико никада није употребио на српском језику²⁰.

Извори се могу поделити у три групе:

1) трајни извори (штампане или рукописне књиге, дневни листови, часописи);

2) донекле трајни извори (странице на интернету, текстови објављени у електронском облику на дисковима)²¹;

3) тренутни извори (информатори, „свесни“ и „несвесни“, радио, телевизија)²².

8. Професионалност

Речнике је могуће поделити на професионално урађене и аматерске речнике, уз већи број међуступњева. Иако формално лингвистичко и лексикографско образовање аутора не гарантује квалитетне речнике, његов изостанак често (али не увек²³) резултира лошим речницима. Овде ће бити наведена само два крајња случаја²⁴: Речник

---

²⁰ Много је чињеница које упућују на овај закључак, али оне овде неће бити наведене због уштеде простора. Слично претпоставља и А. Грузберг за неке од старијих руских речника страних речи: „Возможно, составитель нашего словаря брал известные в его время западноевропейские словари и просто переносил оттуда материал к себе в текст“ (Грузберг 2012).

²¹ Текстови нестају с интернета због више разлога: када, на пример, неко жели да скине одређени текст са сајта или да угаси сајт или када због техничке грешке, хакерског напада или вируса текст постане нечитљив, измењен или нестане с интернета. Текстови на компактним дисковима, поготово новијим (DVD), с великом густином записа, пропадају после петнаестак година.

²² Када се текст информатора забележи и објави, он постаје трајан. „Тренутност“ радија и телевизије као лексикографских извора све више се смањује. Данас је програм неких станица могуће гледати и више недеља након емитовања. Поједине емисије се налазе на интернету. Транскрипт радијских и телевизијских емисија могуће је објавити у штампаном или електронском облику.

²³ Математичар Јован Недић већ тридесет година озбиљно и стручно пописује и описује нове речи.

²⁴ *Нови србски етимолошки речник* Славише К. Миљковића (Ниш: Сербона, 2010), *Српско-аријски или архаично-српски речник са коренима* Слободана М. Филиповића (Београд: ауторско издање, 2011) и сличне пу-

САНУ, као врхунски речник, који је створио посебну лексикографску школу, на једној страни, и *Речник нових речи* Јована Ћирилова²⁵, те *Велики лексикон страних речи и израза* Радомира Јовановића²⁶, као аматерски речници с огромним бројем озбиљних недостатака²⁷, на другој страни.

III. Закључак

Списак речника наведен у овом раду показује да је српска лексикографија веома развијена, богата и озбиљна. Ипак, пред њом је још много посла. Ако се упореде постојећи једнојезични речници руског, енглеског, француског и немачког језика, видеће се да постоји више од шездесет врста речника који за српски језик још увек нису урађени (речници антонима, паронима, хомонима, хипонима и хиперонима, говорне етикеције, алузија, крилатица, космонима, таронима, агнонима, ретких речи, егзотизама, метафора, поређења, деонима, народне етимологије, етимолошких дублета, лексичке колокабилности...). Двојезични речници постоје за тридесетак језика. За руски и енглески овај број је неупоредиво већи. Ови подаци не умањују значај и велика достигнућа српске лексикографије. Руски, енглески, француски и немачки спадају у тзв. светске језике, иза њих стоје много веће државе од Србије и Југославије, с више становника, с неупоредиво јачом економијом и с дужом лексикографском традицијом.

ЛИТЕРАТУРА

Гринев-Гриневић 2009: Сергей Викторович Гринев-Гриневић, *Введение в терминологию : Как просто и легко составить словарь : Учебное пособие*, Москва: Книжный дом „Либроком“.

бликације овде нису узете у обзир јер је њихова лингвистичка утемељеност крајње дискутабилна.

²⁵ Jovan Ćirilov, *Rečnik novih reči : reči, izrazi i značenja nastali u srpskohrvatskom jeziku posle drugog svetskog rata*, Beograd: Narodna knjiga, 1982; Jovan Ćirilov, *Novi rečnik novih reči : Reči, izrazi i značenja preuzeti iz drugih jezika ili nastali u srpskohrvatskom jeziku posle drugog svetskog rata*, Beograd: Bata, 1991.

²⁶ Radomir Jovanović, *Veliki leksikon stranih reči i izraza*, Beograd: Alnari, 2006.

²⁷ Исцрпан списак недостатака Ћириловљевог речника в. у Михајловић 1983.

- Грузберг 2012: Александр Грузберг, Словари иностранных слов, *Филолог: Научно-методический, культурно-просветительский журнал*, Пермский государственный гуманитарно-педагогический университет, 2012/18. http://philolog.pspu.ru/module/magazine/dotribub_18_375 [Датум приступа: 23. 5. 2014].
- Михајловић 1983: Младен Михајловић, Позајмљенице и неологизми (или лексикографско замешательство). Ђирилов Јован, (1982) : Речник нових речи, (Речи, изрази и значења настали у српскохрватском језику после другог светског рата), Народна књига, Београд, Библиотека Грифон, стр. 250, *Живи језици XXV/1–4*, Београд, 122–124.
- Оташевић 2014: Ђорђе Оташевић, Типологија речника српског језика I (теоријски оквир), *Наш језик XLV/1–2*, Београд, 29–48.
- Пажђерски 2014: Душан-Владислав Пажђерски, *Кашиујске теме*, Београд: Алма.

Ђорђе Оташевић

ТИПОЛОГИЈА СЛОВАРЕЈ СЕРБСКОГ ЈАЗИКА II (Лингвистическе параметри)

Главном циљу ове раде је инвентаризација разноврсних типова словарей сербског језика, постојећих у садашњем тренутку. У раде је представљено осам параметара: број језика, временско мерење, порекло лексике, редослед излагања лексичког материјала, величина словарей, детаљност словарне статије, извори, професионализам. Лингвистическе параметри не представљени у хијерархичком редоследу. Представљени списак словарей у садашњој раде показује, да сербска лексикографија веома развијена, богата и сериозна. Све-таки, пре сербској лексикографији још много раде.

Кључеве речи: лексикографија, сербски језик, типологија, типологизација, лингвистическе параметри.